

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЭКОЛОГИЯ, ГЕОЛОГИЯ ЖӘНЕ ТАБИҒИ РЕСУРСТАР
МИНИСТРЛІГІ**

«Қазгидромет» РМК

**Тау өзендері бойынша гидрометеорологиялық ақпараттар №39
(Жаңбыр генезисті сел қауіптілігінің күнделікті бюллетені)**

«29» маусымға 2022 ж.

(бюллетеннің әрекет ету аралығы «28» маусым күні 21 сағаттан «29» маусым күні 21 сағ. дейін 2022 ж.)

құрастырылған уақыты: 28.06.2022 ж.

Мекен жайы : Нұр-Сұлтан қ., Мәңгілік ел, 11/1
Алматы қ., Абай көшесі, 32

Кезекші синоптик:	Веревкина И.	тел.: 8(7172) 79-83-75	e-mail: ukpp@meteo.kz
Кезекші инженер-гидролог:	Молдағалиева А.	тел.: 8(7172) 79-83-94	e-mail: moldagalieva_a@meteo.kz
СҮЗСББ басшысы:	Яфязова Р.	тел.: 8(727) 267-64-87	e-mail: seli@meteo.kz

**2022 жылғы «29» маусымға
ҚР таулы аудандары бойынша ауа-райы болжамы**

Іле Алатау	Орта және биік таулы аймақтарда таңертең және күндіз өткінші жаңбыр (1,0-6,0 мм), найзағай. Батыс, оңтүстік-батыс желі 9-14 м/с. 2000 м: Ауа температурасы түнде 13-18, күндіз 22-27 градус жылы. 3000 м: Ауа температурасы түнде 8-13, күндіз 14-19 градус жылы.
Күнгей Алатау	Күндіз кей жерлерде өткінші жаңбыр (1,0-9,0 мм), найзағай. Батыс, оңтүстік-батыс желі 9-14, найзағай кезінде екпіні 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 11-16, күндіз 22-27 градус жылы
Теріскей Алатау	Күннің екінші жартысында кей жерлерде өткінші жаңбыр (1,0-3,0 мм), найзағай. Оңтүстік-батыс желі 9-14, найзағай кезінде екпіні 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 10-15, күндіз 23-28 градус жылы.
Жетісу Алатау	Күндіз кей жерлерде өткінші жаңбыр (1,0-5,0 мм), найзағай. Оңтүстік-батыс желі 9-14, найзағай кезінде 15-20 м/с. 2000 м: Ауа температурасы түнде 9-14, күндіз 18-23 градус жылы. 3000 м: Ауа температурасы түнде 7-12, күндіз 14-19 градус жылы.
Қырғыз Алатау	Кей жерлерде жаңбыр (1,0-3,0 мм), найзағай, бұршақ болады. Солтүстік-батыстан жел соғады, күші 9-14, күндіз кей жерлерде 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 12-17, күндіз 30-35 градус жылы болады.
Талас Алатау (Жамбыл облысы)	Кей жерлерде жаңбыр (1,0-3,0 мм), найзағай, бұршақ болады. Солтүстік-батыстан жел соғады, күші 9-14, күндіз кей жерлерде 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 12-17, күндіз 30-35 градус жылы болады.
Талас Алатау (Түркістан облысы)	Жауын-шашынсыз. Оңтүстік-батыстан жел соғады, күші 8-13 м/с. Ауа температурасы түнде 13-18, күндіз 23-28 градус жылы.
Өгем жотасы	Жауын-шашынсыз. Оңтүстік-батыстан жел соғады, күші 8-13 м/с. Ауа температурасы түнде 15-20, күндіз 28-33 градус жылы.
Маңғыстау таулары	Жауын-шашынсыз. Кей жерлерде шаңды дауыл. Жел солтүстік-шығыстан, күші 9-14, кей жерлерде 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 23-28, күндіз 30-35 жылы.
Сауыр	Жауын-шашынсыз. Жел оңтүстік-шығыстан 9-14 м/с. Ауа температурасы түнде 13-18, кей жерлерде 8, күндіз 25-30, кей жерлерде 22 жылы.
Тарбағатай	Күндіз кей жерлерде аздаған жаңбыр (1,0 мм-ге дейін), найзағай. Жел оңтүстік-шығыстан 9-14, күндіз кей жерлерде 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 18-23, кей жерлерде 13, күндіз 32-37, кей жерлерде 27 жылы.
Қазақстандық Алтай	Күндіз кей жерлерде аздаған жаңбыр (1,0 мм-ге дейін), найзағай. Жел оңтүстік-шығыстан 9-14, күндіз кей жерлерде 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 13-18, кей жерлерде 23, күндіз 32-37, кей жерлерде 27 жылы.

2022 жылғы 28 маусымдағы жағдай бойынша Іле Алатауының таулы өзендеріне шолу

Өткен тәулікте Іле Алатауының таулы өзендерінде су деңгейінің шамалы ауытқуы байқалды. Бір тәулік ішінде кейбір өзендерде су деңгейі көтерілді: Кіші Алматы өзені – Мыңжылқы, Тұйықсу, Сарысай ГБ-де, Үлкен Алматы өзені – Үлкен Алматы көлінен 1,1 км жоғары орналасқан ГБ-те 1 см-ге, Қаскелен өзені – Қаскелен ГБ-те 8 см-ге, Түрген – Түрген ГБ-те 5 см-ге, Есік – Есік ГБ-те 2 см-ге көтерілуі байқалды. Үлкен Алматы көлі – Көлдің солтүстік жағалауындағы ГБ-інде су деңгейі 28 см-ге көтерілді. Таулардағы температуралық фон 11°C-дан 22°C-ға дейінгі жылу диапазонында сақталады. Нөлдік изотерма теңіз деңгейінен 4793 м биіктікте орналасқан.

Білімқұмарлар үшін селдер туралы мәліметтер

Сел-су мен қатты компонент қоспасының ағыны, оның шығыны өзінің потенциалдық энергиясы есебінен қозғалатын қатты компоненттен туындайды. Сел-көп факторлы құбылыс. Табиғи селдердің пайда болуын және олардың сипаттамаларын анықтайтын факторлар гидрометеорологиялық, геологиялық, геоморфологиялық және т.б. болып табылады. Үш аймақты ажыратады: селдің пайда болуы, дамуы және бұзылуы.

Пайда болу зонасы

Сел шұңқыры (рытвина)-коллювиалды-делювиалды шөгінділерден тұратын беткейді кесетін сызықты тереңдеу . Шұңқырлардың тереңдігі сирек 10 м-ден асады, көлбеуі 15-35 градус аралығында сақталады.

Жаңбыр генезисті селдері пайда болатын шұңқырлар

Шұңқыр өте қарқынды және ұзақ сұйық жауын-шашын оның су жинау алабына түскен кезде селдің пайда болу орнына айналады. Соңғы уақытқа дейін шұңқырлардағы селдер нәсерлі сұйық жауын-шашын кезінде пайда болған ұсақ су ағындарымен борпылдақ жыныстардың механикалық өзара әрекеттесуі нәтижесінде пайда болады деп есептелді.

Қазгидрометтің зерттеулері көрсеткендей, шұңқырлардағы селдер суға қаныққан борпылдақ жыныстардың ығысуы нәтижесінде пайда болады. Селдің пайда болу орнынан жоғары эрозия іздері табылған жоқ. Белгілі болғандай, шұңқырдағы борпылдақ жыныстардың сулануы жер асты арнасы ағыны арқылы ағындық режимде жүзеге асырылады.

Жер асты ағынды каналын қалыптастыру, шұңқырларда борпылдақ жыныстарды ылғалдандыру және жылжыту механизмдері туралы мына кітаптан білуге болады: Степанов Б.С., Яфязова Р.К. «Селевые явления Юго-Восточного Казахстана: Т.3. Селевые процессы и селетехнические сооружения». – Алматы, 2014. – 434 с.

**Іле Алатауының таулы өзендерінің режимі туралы мәліметтер
2022 ж. "28" маусымға**

№	Өзен	Пункт	Биіктік, м	Ауа температурасы, °С			Жауын-шашын, мм		Су деңгейі, см		Су өтімі, м ³ /с			Тәуліктегі су деңгейінің өзгерісі (8 сағ.), см	Лай- лылық
				Макс. 27.06	Мин. 28.06	08 сағ. 28.06	Күн. 27.06	Түн. 28.06	Орт. 27.06	08 сағ. 28.06	Орт. 27.06	Макс. 27.06	08 сағ. 28.06		
1	К. Алматы	Мыңжылқы М	3017	15.2	9.8		0.1							*	*
2	К. Алматы	Мыңжылқы ГБ*	3017			11.0			263	262				+1	*
3	К. Алматы	Тұйықсу а. ГБ	2466			13.0			619	619	2.31	2.43	2.43	+1	*
4	К. Алматы	Шымбұлақ М	2200	24.5	15.5									*	*
5	К. Алматы	Сарысай ГБ	1928			17.0			271	271	2.79	2.87	2.87	+1	0
6	К. Алматы	Медеу ГБ	1700			17.0	0.2		113	109				-4	0
7	Батарейка	Просвещенец ГБ	1569			18.0			54	51				-6	0
8	К. Алматы	Алматы қ. ГБ	1179			18.0			190	188	1.59	1.59	1.39	-2	0
9	Бұтақ	Бұтақ ГБ	1475			22.0			249	248				-1	0
10	Ү. Алматы	көл. 1.1 км жоғарыдағы ГБ	2654			11.0			322	320	4.2	5.0	3.7	+1	1
11	Ү. Алматы	Проходной ө. 2 км жоғарыдағы ГБ	1471			20.0			279	279				0	*
12	Құмбел	Устье ГБ*	2150			18.0			67	67				0	*
13	Проходная	Устье ГБ	1422			18.0			283	281	2.06	2.28	1.84	0	1
14	Терісбұтақ	Устье ГБ	1362			18.0			217	216	0.91	0.92	0.89	0	0
15	Қаскелең	Қаскелең ГБ	1133			22.0	1.0		298	303	8.08	89.27	9.27	+8	*
16	Түрген	Таутүрген ГБ	1054			22.0			122	126	12.1	14.1	14.1	+5	*
17	Есік	Есік қ. ГБ	1279			20.0			217	218				+2	*
18	Талғар	Талғар ГБ	1199			19.0	2.0		324	321				0	2
19	Үлкен Алматы көлі	Көлдің солтүстік жағалауында ГБ	2500	21.3	12.2		3.6		3	-19				+28	*

Ескертпе:

* - деректер жоқ

Қазақстан аумағы бойынша жаңбыр генезисті сел қауіптілігі туралы Кеңес беру

«29» маусымға 2022 ж.

Облыстар	Сел қауіпті аудандар	Гидрометеорологиялық жағдай
Алматы	Іле Алатауы	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Орта таулы аймақта топырақтың ылғалдануы азаюда, бірақ алдыңғыдай жоғары, биік таулы аймақта мүмкін болатын қалыптан тыс мәнге жақындауда. Орта және биік таулы аймақтарда таңертең және күндіз өткінші жаңбыр (1,0-6,0 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Күнгей Алатауы	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Күндіз кей жерлерде өткінші жаңбыр (1,0-9,0 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Теріскей Алатау	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Күннің екінші жартысында кей жерлерде өткінші жаңбыр (1,0-3,0 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Жетісу Алатауы	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Күндіз кей жерлерде өткінші жаңбыр (1,0-5,0 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
Жамбыл	Қырғыз Алатауы	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Кей жерлерде жаңбыр (1,0-3,0 мм), найзағай, бұршақ болады. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Талас Алатауы	
Түркістан	Талас Алатауы	Жауын-шашын күтілмейді. Жаңбыр генезисті сел қауіптілігі жоқ.
	Өгем жотасы	
Маңғыстау	Маңғыстау таулары	Жауын-шашын күтілмейді. Жаңбыр генезисті сел қауіптілігі жоқ.

Шығыс Қазақстан	Тарбағатай	Күндіз кей жерлерде аздаған жаңбыр (1,0 мм-ге дейін), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Сауыр	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Жауын-шашын күтілмейді. Жаңбыр генезисті сел қауіптілігі жоқ.
	Қазақстандық Алтай	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Күндіз кей жерлерде аздаған жаңбыр (1,0 мм-ге дейін), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.